

IOAN BOGDAN ȘI REORGANIZAREA FACULTĂȚII DE FILOZOFIE ȘI LITERE DIN BUCUREȘTI

CONSTANTIN N. VELICHI

Despre viața și opera lui Ioan Bogdan s-a scris la noi destul de mult. Este de ajuns să ne gândim, în afara unor lucrări mai vechi, la sesiunea științifică a Asociației Slaviștilor din Republica Socialistă România, organizată cu prilejul centenarului nașterii sale¹. Toate aceste lucrări au privit însă opera de filolog și istoric, opera de slavist sau activitatea didactică a lui Ioan Bogdan.

Mai puțin cunoscute, dar tot atât de importante, sînt meritele sale de organizator al învățămîntului superior în general, și al Facultății de filozofie și litere, în special. Caz foarte rar în istoria facultăților noastre: Ioan Bogdan, numit profesor în 1892 (funcționînd din toamna anului 1891), este ales decan în 1898, pe o perioadă de doi ani. După aceea este reales și reconfirmat *de zece ori la rînd* în această funcție. Putem spune că din 1898 și pînă la moartea sa (1919) a fost tot timpul decan al facultății (de la 1 nov. 1898—mai 1919), cu excepția unor scurte perioade în care a fost prorector (aprilie 1912 — 1 iunie 1912) sau rector (1—28 iunie 1912) al Universității. Acest fapt vorbește de la sine, dovedind calitățile de conducător pe care le-a avut Ioan Bogdan. El este adevăratul organizator al facultății, contribuind în cea mai mare măsură la elaborarea primului regulament unic al celor două facultăți de filozofie și litere din țară, la modificarea acestuia, în 1907, și la noua lege a învățămîntului superior din anul 1912. Acest lucru nu trebuie să ne surprindă. Problemele organizării învățămîntului în general l-au pasionat pe Ioan Bogdan încă din anii de studii de la Facultatea de litere și filozofie din Iași, iar una din primele sale lucrări este voluminosul său *Raport asupra școalelor secundare din Germania...*, București, 1886 (257 p.), alcătuit în urma unui studiu de trei luni în această țară.

În al doilea rînd, Ioan Bogdan a înființat primul seminar al facultății. Este vorba de seminarul de limbi slave, care a început să funcționeze din 1899. Ca decan, el este adevăratul organizator al seminariilor, cărora le-a asigurat o bază materială maximă pentru situația de atunci.

¹ Lucrările Sesiunii au apărut în Rsl, XIII, 1966.

În al treilea rînd, Ioan Bogdan este creatorul și organizatorul bibliotecii facultății. Acestea sînt cele trei aspecte mai importante ale activității organizatorice desfășurate de el ca decan al facultății. Asupra lor nu s-a scris nimic pînă acum. Articolul de față vine deci să umple un gol și se bazează aproape exclusiv pe materiale de arhivă. Este vorba de arhiva Universității din București — fondurile de la rectorat și de la vechile facultăți — litere, drept, științe — sau de materiale din fondurile Arhivelor Statului. S-au utilizat apoi un raport publicat de Ioan Bogdan și cîteva materiale de presă. Toate aceste izvoare ne dau informații amănunțite asupra activității de organizator a lui Ioan Bogdan, completînd în mod armonios opera sa.

La 29 mai 1896, P. Poni, ministrul instrucțiunii, arăta decanului Facultății de litere din București că dorea să unifice regulamentele celor două facultăți similare din țară. Luînd avizul Consiliului permanent de instrucție, ministrul solicita ca problema să fie discutată în consiliul facultății. Aceasta trebuia să delege doi profesori, care împreună cu alți doi ai facultății de la Iași și cu un delegat al Ministerului să formeze o comisie pentru unificarea regulamentelor ¹.

Cu o zi înainte, Titu Maiorescu, rectorul universității, adresa un raport ministrului, cerînd ca respectiva comisie să aibă o competență mai largă, pentru a putea elabora și un regulament unitar de disciplină pentru studenți ². Arătînd deficiențele legii în această privință și subliniînd că toate facultățile universității trebuie să se supună unui regulament de disciplină unitar, Maiorescu enumera cîteva probleme pe care acesta trebuia să le rezolve. De pildă: Cîți ani putea cineva să rămînă student, dacă nu și-a trecut în mai multe sesiuni examenul final? Cîți ani putea să rămînă repetent? ș.a.

În urma adresei ministerului, decanul E. Francudî a convocat consiliul facultății și la 4 iunie au fost aleși ca delegați ai Facultății de litere din București profesorii C. Dimitrescu-Iași și Gr. Tocilescu ³. Ca delegat al ministerului a fost numit profesorul Ioan Bogdan. Din partea Facultății din Iași au fost delegați prof. P.P. Negulescu și C. Leonardescu.

La 7 iunie comisia era înștiințată de dorința ministrului de a elabora în același timp și un regulament de disciplină pentru ambele universități ⁴.

După ce comisia și-a încheiat lucrările, consiliul facultății a fost convocat la 12 noiembrie, în cancelaria Școlii normale superioare, « pentru a lua cunoștință de discuțiile ce au avut loc cu această ocaziune și de concluziile la care s-a ajuns » ⁵. La acest consiliu au fost invitați și cei doi delegați ai Facultății de litere și filozofie din Iași.

Noul Regulament a fost citit de către I. Bogdan, care a arătat « atît modificările generale și esențiale, cît și cele particulare și adaosele sau supresiunile însemnate ce comisiunea a găsit de cuviință să se facă în regulamentele actuale spre a se ajunge la unificarea lor ». Discuțiile au fost vii, părerile fiind diferite.

¹ *Universitatea din București, Arhivele Facultății de filologie*, Dos. 86/ 896, f. 175.

² Raportul lui Titu Maiorescu către Petru Poni, Ministrul Instrucțiunii, *ibidem*, f. 257—257v

³ *Ibidem*, Dos. 69/1896—1897, f. 6.

⁴ *Ibidem*, Dos. 68/1896, f. 363.

⁵ *Ibidem*, f. 279.

O parte a profesorilor susțineau că delegații și-au depășit drepturile ce li se acordaseră. Ei ar fi trebuit să înlăture doar « părțile diferențiere, spre a se ajunge la unificare », fără a trece la o modificare esențială. Alții susțineau, în schimb, că fără aceste modificări unificarea însăși nu putea să fie efectuată. Din această cauză, o « discuție amănunțită » și o decizie nu s-au putut lua în prima ședință, decît asupra titlului I, art. 1 și 2. Ședințele au continuat ¹ la 14 și la 16 noiembrie 1896, apoi în 1897 ². Regulamentul a fost aprobat de Consiliul facultății în ședința din 10 mai 1897 ³.

Comparînd regulamentul din 1891 cu cel din 1897, găsim deosebiri atît de mari, încît putem spune că intrăm într-o nouă etapă a istoriei Facultății de litere și filozofie. Pe drept cuvînt, I. Bogdan arată că prin regulamentul din 1897 facultatea a fost reorganizată.

În primul rînd, durata cursurilor a crescut de la trei ani la patru ani. I. Bogdan a introdus pentru prima oară în Facultatea de litere și filozofie acel « an preparator », a cărui necesitate s-a făcut simțită și mai tîrziu, după primul război mondial.

El a pornit de la concepția că la baza tuturor disciplinelor umanistice trebuie să stea studierea serioasă a antichității. De aceea, toți studenții facultății, indiferent dacă se îndreptau spre studii de istorie, filozofie sau filologie, trebuiau să treacă prin acest an preparator, în care se studiau doar cinci materii: limba latină, limba greacă (cu cel puțin trei ore săptămînale pentru fiecare), instituțiile grecești și romane, logica și psihologia experimentală.

Abia după aceea treceau la așa-zisele studii de specializare, care durau trei ani fiecare. După cum sublinia I. Bogdan, durata studiilor nu se mărise, deoarece, de fapt, înainte foarte puțini studenți își dădeau examenele de licență la finele anului III. Cei mai mulți le treceau la finele anului IV sau chiar V. Chiar elevii școlii normale superioare, unde se aflau elementele cele mai studioase, obținuseră să-și dea licența în cel de-al patrulea an ⁴.

În al doilea rînd, a crescut numărul cursurilor — fie prin bifurcarea unora, fie prin înființarea altora noi. Față de cele 13 catedre prevăzute de regulamentul din 1891, cel din 1897 enumeră 23, deci cu zece mai mult, menționînd totodată că trebuie să se înființeze și altele și dînd chiar sugestii în această privință ⁵.

Creșterea numărului de cursuri se explică prin faptul că psihologia, pedagogia și estetica nu se mai predau împreună, ci formau trei discipline deosebite. În locul catedrei de morală avem acum etica; apare pentru prima oară sociologia. Istoria filozofiei se împarte în două — veche și modernă și se separă de cea contemporană.

La vechea secție istorică principalele inovații sînt: separarea istoriei literaturii române de istoria românilor și bifurcarea ultimei specialități. Așadar,

¹ *Ibidem*, Dos. 69/1896—1897, f. 11—12 v.

² La 2 februarie 1897. Univ. București, Arh. Fac. filologie, Dos. 73/1807, f. 53.

³ *Ibidem*, f. 45.

⁴ Ioan Bogdan, *Reorganizarea facultăților de litere*, în CL, XXX, București, 1896—1897, p. 645, 654.

⁵ Vezi regulamentele din 1891 și 1897 în C. Lascăr și I. Bibiri, *Colecțiunea legilor regulamentelor, programelor*, București, 1901, vol. I, p. 770.

în loc de o catedră de istoria și literatura românilor avem acum : istoria românilor de la origini și pînă la finele sec. al XVII-lea ; istoria românilor de la începutul sec. al XVIII-lea pînă în zilele noastre și istoria limbii și literaturii române. Se adaugă apoi o catedră de geografie.

La vechea secție filologică, în afară de filologia comparată se introduc filologia romanică și filologia română. În loc de istoria literaturilor neolatine se introduc catedre de limba și literatura franceză, limba și literatura germană. Se prevedea înființarea unei a doua catedre de limba latină și a doua catedră de limba greacă (ultima cu « specială atențiune la studiile bizantine »).

Gruparea acestor materii a fost făcută judicios, pe cele patru noi specialități ale facultății : filologie clasică, filologie modernă, istorie-geografie, filozofie, în locul celor trei de pînă acum (istorie, filozofie, filologie).

În repartizarea materiilor pentru fiecare specialitate de licență I. Bogdan a ținut seama și de doleanțele studenților, care se plingeau că sînt siliți să dea prea multe examene la materii secundare specialității lor, neputîndu-se pregăti temeinic nici la primele și nici la a doua. De aceea, față de cele opt examene la materiile de specialitate, studenții ce își luau licența în filozofie trebuiau să dea doar două examene parțiale, alegîndu-și, după orientarea lor, discipline istorice sau filologice.

Studenții de la filologia clasică, în afară de materiile de specialitate, trebuiau să susțină un examen parțial la filologie comparată, la o limbă neolatină la alegere, și la pedagogie, după cum cei de la filologia modernă dădeau cîte un examen la latină (sau paleoslavă), istoria filozofiei moderne sau contemporane și pedagogie. De asemenea, cei de la istorie urmau, în afara studiilor de specialitate, și dădeau cîte un examen parțial la limba latină, limba greacă, istoria filozofiei vechi sau moderne și pedagogie.

Din expunerea de mai sus se vede clar că studentul se specializa într-adevăr într-una din cele patru secții pe care le urma. E deajuns să precizăm în acest sens că, potrivit regulamentului anterior, studenții de la secția de filozofie dădeau mai multe examene la materiile secundare (istorico-filologice) decît la specialitatea lor.

Regulamentul din 1897 reprezintă deci un serios pas înainte în organizarea Facultății de filozofie și litere. Ioan Bogdan și-a dat seama că scopul principal urmărit de această facultate era formarea unor cadre didactice cu temeinică pregătire pentru învățămîntul mediu, adică pentru limbile clasice, pentru limba română și limbile franceză și germană, pentru istorie, geografie și filozofie¹. De aici, cele patru feluri de licențe. O deosebită importanță o avea licența în filologia modernă, care dădea pentru prima oară profesori special pregătiți pentru limba română, și, în viitor, pentru limbile franceză și germană. Tot pentru necesitățile învățămîntului mediu s-a dat posibilitate studenților care își dădeau licența în această specialitate să-și aleagă, ca materii secundare și pe care să le poată apoi preda, discipline « clasice, istorice sau moderne ». În sfîrșit, studiul pedagogiei, care devine obligatoriu la toate felurile de licențe, trebuia să contribuie la o și mai bună pregătire a viitorilor profesori. Așa după cum spunea Bogdan însuși, în alegerea materiilor secundare, studenților li s-a

¹ Ioan Bogdan, *op. cit.*, p. 647.

lăsat o mare libertate, ca în universitățile germane. Tot după acest model Bogdan ar fi dorit să dea studiilor filozofice o importanță mai mare decât pînă atunci. Dacă regulamentul de față le introdusese la toate felurile de licențe, el le considera necesare și pentru studenții Facultății de științe, după cum considera necesar ca și studenții Facultății de litere și filozofie să urmeze unele cursuri ale Facultății de științe. « Ar fi de dorit, afirma Bogdan, ca cele două facultăți ale universităților, cea de filozofie și litere și cea de științe, să se apropie cît se poate mai mult una de alta, să aibă cursuri și lucrări de laborator comune și să dea chiar diplome comune. Este în interesul studenților în filozofie ca ei să asculte unele cursuri la Facultatea de științe, cum sînt cursurile de anatomie, de fizică ș.a., precum și să ia parte la lucrările practice și experimentale de laborator »¹.

Dacă această lat urăpractică era doar un deziderat, în schimb I. Bogdan și comisia din care a făcut parte au obligat pe studenții Facultății de litere și filozofie să urmeze lucrările practice din seminariile universitare, măcar la materiile esențiale ale licenței lor. « Ca și la universitățile germane, scrie Ioan Bogdan, ele aveau menirea să completeze cursurile publice prin dezvoltări speciale, să îndrume pe studenți la munca proprie și specială, să-i învețe a scrie și să le dea îndrumări de metodică și didactică gimnazială »².

Nu trebuie însă să credem că Ioan Bogdan a considerat drept scop unic al Facultății de litere și filozofie pregătirea profesorilor pentru învățămîntul mediu. Pregătirea unor cadre științifice n-a fost niciodată uitată, și în acest scop s-a introdus examenul de doctorat. Totuși acesta era încă un scop secundar al Facultății de litere și filozofie.

O modificare importantă o prezintă prevederile referitoare la examenele de licență și doctorat. Potrivit regulamentului din 1891, examenul de licență consta dintr-o lucrare pregătită de candidat după un subiect recomandat de doi profesori de specialitate și aprobat de decan. În cazul cînd raportul profesorilor era pozitiv teza se tipărea, după care se trecea la examenul propriu-zis. Acesta consta dintr-o singură probă orală (cu trei subpuncte la istorie și filologie și cu patru la filozofie). După părerea lui Ioan Bogdan, teza de licență prevăzută de regulamentul din 1891 constituia o lucrare în care contribuția originală a studentului era cu totul redusă, de cele mai multe ori lipsind cu desăvîrșire. Tipărirea unei asemenea lucrări era un lucru inutil, fără a mai adăuga cheltuiala publicării, destul de mare și greu de suportat pentru mulți studenți. De aceea, Facultatea însăși a încălcat prevederile regulamentului. Mulți studenți nu-și mai tipăreau lucrările, iar decanul admitea ca raportul asupra tezei să fie prezentat de către un singur profesor în loc de doi. Regulamentul din 1897 consacră deci în mare parte o situație de fapt. El înlocuiește teza de licență cu trei probe scrise din materiile de specialitate. Dacă adăugăm încă două probe orale din aceleași materii, ajungem la așa-numitul *întîi examen de licență*.

Examenul al doilea de licență se dădea oral, la patru din materiile secundare. De exemplu, un student la istorie dădea, la examenul întîi de licență

¹ *Ibidem*, p. 651.

² *Ibidem*, p. 652.

trei probe scrise din materiile de specialitate, și anume: o lucrare de istorie veche și epigrafie, una din istoria medie și alta din istoria românilor, plus două probe orale, alese din aceleași materii de specialitate.

Examenul al doilea de licență se dădea oral, la patru materii secundare: limba latină, limba slavă veche, sociologie și istoria filozofiei. Se arăta că unul și același profesor nu putea examina decât cel mult la două materii, dînd deci maximum două note. Decanul I. Bogdan introdusese această clauză, deoarece uneori trecerea examenului de licență reprezenta o pură formalitate. Deși comisia de examen era compusă din cinci membri, aceștia adesea absentau și un singur profesor examina și dădea note la trei sau chiar la patru probe diferite, ceea ce constituia o scădere a prestigiului pe care trebuia să-l aibă această probă finală.

Prin noul regulament, trecerea examenului de licență însemna o serioasă verificare a cunoștințelor absolventului. În primul rînd, lucrările scrise erau eliminatorii. Cele cinci probe (trei scrise și două orale) din materiile principale asigurau un control riguros al pregătirii candidatului. Pentru a i se da această posibilitate, examenul a fost în mod special împărțit în două — în examenul întîi se treceau materiile principale, iar în sesiunea următoare cele secundare. Singurul avantaj ce se dădea candidaților era corijența. În cazul cînd se treceau toate probele scrise și orale cu excepția unei singure materii, se repeta examenul numai la aceasta și nu la toate celelalte ¹.

Bogdan și-a dat seama că o lucrare merita să fie tipărită numai cînd aducea o contribuție importantă. Aceasta nu putea fi decât teza de doctorat ². Dezvoltînd prevederile legii din 1864, regulamentul din 1897 organizează pentru prima oară la Facultatea de filozofie și litere examenul de doctorat. Acest înalt titlu îl puteau obține acei licențiați care se distinseseră prin cercetări științifice originale și valoroase într-una din specialitățile în care își trecuseră licența. Rezultatul acestor cercetări era concentrat într-o lucrare, aprobată de profesorul de specialitate, ca și de un al doilea profesor delegat de decan și după aceea tipărită. Examenul propriu-zis consta nu numai din susținerea tezei, ci și dintr-unul oral cu două probe. Una dintre ele era chiar materia tezei. A doua era fixată de comisie din două materii înrudite, alese de candidat, una din ele trebuind să fie neapărat și disciplină filozofică. Comisia era formată din decan și trei profesori (unul din fiecare specialitate). Obținerea bilei albe la specialitatea principală era obligatorie.

Un punct nou introdus în regulamentul din 1897 era recunoașterea diplomelor de licență și doctorat obținute la universitățile străine. Punctul de vedere al lui Ioan Bogdan se impune și aici; posesorii acestor diplome, dacă nu aveau « un studiu regulat la universitățile străine de la care sînt luate », trebuiau să dea din nou examenele de licență și doctorat. În orice caz, licențiații și doctorii în istorie erau obligați, la echivalare, « să treacă un examen complet de istoria română » ³.

¹ *Ibidem*, p. 655—656.

² *Ibidem*, p. 652.

³ *Ibidem*, p. 653—654.

Regulamentele comune ale celor două facultăți de filozofie și litere au fost promulgate în septembrie 1897. În ceea ce privește regulamentul de disciplină, acesta a fost promulgat și aplicarea lui s-a făcut din februarie 1899¹.

Pozițiile susținute de Titu Maiorescu — interzicerea activității politice a studenților ș.a. — nu și-au găsit expresie în acest regulament. O altă parte pozitivă, care știm că se datorește în mare parte lui Ioan Bogdan, a fost limitarea duratei rămîinerii în facultate a unui student. Atît regulamentul de studii, cît și cel de disciplină, menționau că studenții care timp de șase ani de la înscrierea lor în facultate nu și-au trecut examenul de licență erau exmatriculați.

Trecuse aproape un an și jumătate pînă cînd dezideratul lui Petru Poni — modificarea și unificarea regulamentelor facultăților de filozofie și litere — se putuse înfăptui. Curînd, la Ministerul Instrucțiunii Publice vine Spiru Haret, care dă o nouă lege a învățămîntului (martie 1898). În toamna aceleiași an, Ioan Bogdan era ales decan al facultății de filozofie și litere din București². Anteproiectul legii Haret fusese adus în discuția universității³. Ioan Bogdan, care luase parte la aceste discuții, a avut grijă ca regulamentul din 1897 să nu contravină întru nimic noii legi. De aceea, cînd în decembrie 1898 rectorul universității cerea consiliului facultății să modifice regulamentul pentru a-l pune de acord cu noua lege, acesta arăta că nu putea fi vorba de modificări esențiale, ci doar de cîteva adăugiri referitoare la înscrierea studenților, la examenele de doctorat și la echivalarea diplomelor străine. După cum arăta Ioan Bogdan, regulamentul din 1897 propusese sub forma de deziderate aproape toate catedrele ce trebuiau înființate, propuneri ce se mențineau și acum⁴. Cea mai mare parte a acestora fusese tradusă în fapt. Rămăseseră neîmplinite doar două, și anume înființarea celei de-a doua catedre de limba latină și a celei de limba greacă și dotarea seminariilor cu biblioteci speciale. Aceste ultime deziderate nu s-au realizat nici în 1905, cînd se intervenea din nou la minister⁵.

În consecință, modificările care s-au făcut în februarie 1899 au fost cu totul neînsemnate⁶.

În vara anului 1905, urmărindu-se o nouă modificare a legii învățămîntului superior, rectorul cerea consiliului facultății propuneri în acest sens. Sub conducerea lui Bogdan, consiliul arăta însă că actuala organizare a învățămîntului era prea recentă, legea Haret abia se aplicase în întregime și în consecință roadele sau lipsurile ei nu se puteau vedea. O nouă modificare n-ar fi adus deci decît perturbări inutile. De aceea, consiliul cerea ca rectoratul să intervină la minister pentru ca facultatea să poată aplica toate prevederile legii Haret după planul de reorganizare trimis încă din decembrie 1898⁷.

¹ C. Lascăr și I. Bibiri, *op. cit.*, p. 779.

² Marin Popescu Spineni, *Contribuțiuni la istoria învățămîntului superior. Facultatea de filosofie și litere din București*, București, 1928, p. 93—94.

³ Univ. București, *Arh. Fac. filologie*, Dos. 73/1897 f. 377.

⁴ *Ibidem.* Dos. 75/1898, f. 29.

⁵ *Ibidem.*, f. 70v—71.

⁶ *Ibidem.* Dos. 110/1907 f. 137—140, adresa lui Ioan Bogdan către minister din 20 XI 1907.

⁷ *Ibidem.* Dos. 76/1899, f. 70—71.

Regulamentul din 1897, cu micile lui modificări din 1899, a însemnat, așa cum s-a arătat mai sus, un pas înainte în dezvoltarea facultății. Progresele ei au fost însă atât de rapide, încât în mai puțin de zece ani regulamentul nu mai corespunde, alcătuind în unele privințe chiar o frână supărătoare. În primul rând, liceul se trifurcase. Înființarea unei secții clasice făcea dintr-o dată inutilă existența anului I (preparator), care trebuia deci desființat. În al doilea rând, numărul studenților crescuse, după cum se mărise și numărul cursurilor obligatorii. Astfel, studenții secțiilor de istorie și filologie modernă trebuiau să audieze în mod obligator peste 30 de ore săptăminal. Timpul liber ce le rămânea pentru lectură în biblioteci, pentru adâncirea problemelor, era cu totul redus, iar specializarea, pregătirea pentru lucrări științifice originale, serios împiedicată.

Urmarea firească a unor asemenea împrejurări nu putea fi decât superficialitatea. În adresa sa către minister, în care arăta situația, Ioan Bogdan semna cu adâncă îngrijorare: « De aci faptul regretabil că la examene studenții nu știu decât cursurile profesorilor ». După părerea sa, studenților trebuia să li se lase o libertate mai mare în privința alegerii cursurilor cu audiere obligatorie, precum și posibilitatea de a-și alege specialitatea căreia voiau să i se consacre, chiar din anul I¹.

Problema modificării regulamentului a fost discutată în ședința consiliului facultății din 21 oct. 1906, în care, alături de alții, a vorbit și decanul Ioan Bogdan. Sub președinția sa s-a ales o comisie formată din C. Dimitrescu-Iași, D. Onciul, P. Eliade și S. Mehedinți, care să formuleze în scris toate propunerile și să le aducă în dezbaterile consiliului².

Lucrările au durat șase luni de zile, până în mai 1907, când proiectul propriu-zis al noului regulament era gata. El a fost discutat și aprobat în ședințele din 12 și 16 mai, Ioan Bogdan fiind însărcinat cu redactarea acestuia în formă definitivă. La 1 iunie 1907, Consiliul facultății s-a întrunit din nou pentru alegerea unui delegat care, împreună cu acela al facultății din Iași și cu delegații ministerului să studieze propunerile de modificare și să elaboreze noul proiect. Din cauza protestului lui M. Dragomirescu, care nu era mulțumit de situația ce se crea cursului de literatură³, s-a mai făcut un supliment de discuție la 4 iunie. Delegat al facultății a fost ales tot Ioan Bogdan⁴, și proiectul de regulament, corectat de mîna sa, se păstrează și astăzi în arhiva facultății⁵.

Într-adevăr, regulamentul facultății din București fiind comun cu cel al facultății similare din Iași, modificările trebuiau făcute de o comisie mixtă, compusă din profesori aleși de ambele facultăți și din delegați ai ministerului. De aceea, încă de la 19 mai 1907, s-a cerut ministerului constituirea acestei comisii mixte, pentru ca noul regulament să poată fi aplicat chiar în anul ur-

¹ *Ibidem*, Dos. 111/1 07, f. 99.

² *Ibidem*, Registrul de procese verbale al consiliului facultății, f. 84.

³ M. Dragomirescu arată că la filologia modernă se creaseră grupuri de cursuri obligatorii și facultative. La limba română accentul se punea pe punctul de vedere istoric și filologic și nu pe cel estetic. În acest fel cursul său, care din 1900 fusese obligator, devenea acum facultativ. Vezi protestul său în aceeași arhivă a facultății. Dos. 11/1907, f. 25, 66, 101.

⁴ Registrul de procese verbale citat, f. 93—94, 100.

⁵ *Univ. București, Arh. Fac. filologie*, Dos. 111/19 7, f. 151 și urm.

mător, 1907—1908. Ca delegat al facultății, din Iași a fost numit P. Rășcanu, ministrul fiind reprezentat de C. Dimitrescu-Iași și T. Negulescu. Sub președinția lui Ioan Bogdan comisia a lucrat 5 zile la rînd și, la 4 iulie 1907, proiectul era gata. Concluziile comisiei arătau că modificările fuseseră impuse atît de nevoile științifice ale învățămîntului superior, care trebuia să tindă cît mai mult spre posibilitatea unei mai mari specializări, cît și de nevoile învățămîntului secundar, care cerea profesori din ce în ce mai bine pregătiți pentru diferitele catedre. Urma acum ca proiectul să fie comunicat celor două facultăți spre aprobare, Consiliului permanent de instrucțiune pentru avizare, după care urma confirmarea Consiliului de Miniștri. Comisia spera ca regulamentul să fie decretat înainte de octombrie 1907¹. Aceasta însă nu s-a petrecut, deoarece, dacă la 13 octombrie 1907 consiliul Facultății de filozofie și litere din București a aprobat fără nici o obiecție noul proiect², în consiliul similar al facultății din Iași majoritatea profesorilor au manifestat o « opoziție hotărîtă ».

În documentatul raport pe care îl înaintează ministrului, Ioan Bogdan, după ce arată că el însuși contribuise la elaborarea vechiului regulament, precizează că ajunsese acum la convingerea că modificarea acestuia era — pentru Facultatea de filozofie și litere din București — imperioasă. Aceasta era, de altfel, și părerea celor 16 profesori ai facultății, care, în unanimitate, ceruseră modificarea și se declaraseră de acord cu noul proiect. În privința dezacordului cu Facultatea din Iași, acesta era nu numai complet, ci și firesc, și în consecință de neînlăturat. Informați de această situație, profesorii bucureșteni opinau să se ceară ministrului modificarea aliniatului 8 al articolului 60 din lege, care prevedea un regulament comun pentru ambele universități. Aliniatul urma să prevadă că « fiecare facultate să-și poată avea regulamentul său propriu, potrivit cu trebuințele sale ». Nu poate încăpea nici o îndoială, afirma Ioan Bogdan, că « disciplinele istorice și filologice, mai ales cele ce privesc istoria și filologia română, se pot trata și se tratează în realitate în facultatea din București, unde avem mai multe forțe decît la Iași și unde avem Arhivele Statului, Biblioteca Academiei și Biblioteca Fundației Carol I, în așa chip, că o specializare mai mare a studenților nu numai că este posibilă dar se impune de la sine. » Arătînd apoi deficiențele vechiului regulament, se afirma că noul proiect dădea posibilitatea specializării, asigurînd în același timp pregătirea pentru examenul de licență și pentru cel de capacitate, adică pentru învățămîntul mediu. Bogdan considera o rătăcire credința că acum, în 1907, se mai puteau face la Facultatea de filozofie și litere cursuri « ca acum 20 de ani », cînd se avea în vedere în mod exclusiv pregătirea personalului didactic pentru școlile secundare. Aceasta ar însemna o stagnare, o piedică în calea cercetărilor științifice. « Nevoia de a da o nouă viață universității noastre prin introducerea cursurilor mai libere și mai speciale, care să iasă din făgașul clasic, pedant, al cursurilor vechi și care să deschidă studenților orizonturi noi » era într-adevăr imperioasă. Această nouă viață nu era posibilă însă fără

¹ *Ibidem*, f. 102.

² Raportul lui Ioan Bogdan către minister, în aceeași arhivă, Dos. 111/1907, f. 150.

³ *Ibidem*, Dos. 110/1907, f. 137—140.

o libertate mai mare, atât pentru studenți, cât și pentru profesori. Pentru studenți, libertatea consta în alegerea cursurilor de audiat. Bogdan era împotriva sistemului german, care mărginea această libertate numai de numărul minim de ore ce trebuiau audiate de studenți. El era însă în această privință pentru o libertate ceva mai mare decât cea dată de regulamentul din 1897, spre a favoriza specializarea și cercetarea științifică. De asemenea, înțelegea că la Iași condițiile de lucru erau altele și că facultatea de acolo avea nevoie de un alt regulament. De aceea, cerea ca cele două facultăți să aibă regulamente separate, necesare nevoilor fiecăreia în parte¹. Tot aici Ioan Bogdan sublinia necesitatea organizării sistematice a seminariilor universitare, puțin folosite cu ani în urmă. Deși consiliul permanent își dăduse un aviz favorabil și deși ministerul recomanda, în aprilie 1908, aprobarea proiectului de regulament, aceasta întâmpină încă rezistență. De aceea, la 6 mai 1908, în ședința consiliului permanent de instrucțiune, prezidată de ministru, au fost convocați și decanii celor două facultăți, precum și delegații acestora în senatul universitar. A.D. Xenopol, decanul Facultății de filozofie și litere din Iași, nu a răspuns însă la această convocare. S-a luat în discuție din nou proiectul de regulament al comisiei mixte conduse de Ioan Bogdan, precum și proiectul separat prezentat de Facultatea ieșeană. S-a căutat în general o soluție de mijloc, pentru a se salva existența regulamentului unic. Atât ministerul, cât și consiliul permanent au opinat pentru o anumită măsură în privința specializării. În consecință, comisia mixtă a reluat proiectul, aducându-i în acest sens unele modificări. Cele mai importante au fost următoarele:

1. Renunțându-se la o specializare prea mare, s-au unificat titlurile diplomelor de licență ale celor două facultăți, păstrându-se vechea împărțire în cele patru specialități: filozofie, filologie clasică, filologie modernă și istorie-geografie. Pentru a salva specializarea, licențiații în filologia modernă puteau să-și aleagă însă specialitățile: a) limba română și filologia romanică, b) limba și literatura franceză, c) limba și literatura germană. Ca o excepție, acești licențiați se puteau prezenta la examenul de capacitate pentru profesorii secundari la cel puțin două materii. Materia principală era aceea din care și-au trecut licența, iar cea secundară se alegea dintre materiile pentru care s-au dat examene parțiale sau care au intrat între materiile de licență.

2. S-a desființat cea de-a patra specialitate a secției de filologie modernă, și anume « literatura română », deoarece ea nu dădea licențiaților dreptul de a se prezenta la examenul de capacitate. Materia rămânea însă ca obiect de studiu obligator la specialitatea limba română și filologia romanică și ca obiect facultativ la specialitatea limba și literatura franceză.

3. Deoarece la Iași geografia se studia la Facultatea de științe, iar la București la Facultatea de filozofie și litere, noul proiect prevedea și o licență în geografie, la care se puteau prezenta absolvenții Facultății de științe. Aceasta dădea posibilitatea licențiaților în științe naturale să ia ca materie secundară la examenul de capacitate — geografia.

¹ Raportul lui Ioan Bogdan către minister din 20 nov. 1907 în Dos. 110/1907, f. 137—40. Vezi și Ioan Bogdan, *Cîteva reflexiuni asupra legii învățămîntului superior de la 1898*, în *Lui Spiru C. Haret*, București, 1911, p. 680—687; idem, *Libertatea studiilor în facultăți*, în CL, XLII, 1908, nr. 2, p. 239—243.

4. Studenții erau obligați să audieze mai multe cursuri decât cele prevăzute în proiectul de regulament. De exemplu: cei de la specialitatea istorie-geografie audiau toate cursurile de la istorie, dar își alegeau la licență fie numai istoria românilor, fie numai o parte a istoriei universale, chiar dacă aceasta nu se specifica în diplomă¹. Nu mai insistăm asupra altor detalii, precizând însă că, deși Ioan Bogdan a trebuit să renunțe la unele din propunerile sale, totuși cele mai multe din modificările dorite de el au fost admise de facultatea ieșeană și regulamentul a intrat în vigoare în cursul anului 1908—1909, reprezentând și de astă dată o cotitură importantă în organizarea facultății. În orice caz, regulamentul facultății din București, s-a făcut separat de cel al Universității din Iași, modificându-se legea la locul necesar, așa cum s-a arătat mai sus.

Împreună cu colegii săi, Ioan Bogdan a colaborat apoi la alcătuirea noii legi a învățământului superior din 1912², lege cunoscută sub numele de legea Arion. Cu aceasta ia sfârșit contribuția lui Ioan Bogdan la organizarea Facultății de filozofie și litere din București pe calea elaborării și modificării unor părți din legile și regulamentele privitoare la structura și funcționarea ei. La punerea de acord a regulamentului facultății cu noua lege, cerută de minister Consiliului facultății la 17 aprilie 1912³, Ioan Bogdan nu a mai putut colabora, fiindcă zece zile mai târziu a trebuit să înceapă girarea funcției de prorector al Universității deoarece rectorul Ermil Pangrati, devenind ministru al lucrărilor publice, cel mai vechi decan trebuia, pînă la alegerea noului rector, să îndeplinească funcția de prorector⁴. De asemenea, după cum se va arăta mai jos, de la 1 iunie același an, Bogdan a fost confirmat ca rector al Universității. Ca atare, modificările au fost propuse de o comisie al cărei raportor a fost Vasile Pârvan.

Un alt sector în care contribuția decanului Ioan Bogdan la organizarea Facultății de filozofie și litere a fost importantă este aceea a *organizării seminariilor*⁵. În primul rînd, Ioan Bogdan a susținut în fața ministerului cererile profesorilor pentru îmbunătățirea bazei materiale a seminariilor. Astfel, la 4 ianuarie 1907 Ioan Bogdan înainta ministerului un amplu memoriu referitor la organizarea seminariilor facultății. După un scurt istoric al înființării lor, se arăta necesitatea creării seminariilor pentru acele specialități la care nu existau încă, precum și necesitatea de a le înzestra cu biblioteci corespunzătoare. După părerea sa, nu era nevoie de seminarii pentru fiecare specialitate în parte. Pentru facultatea de filozofie și litere era nevoie de 6 seminarii, grupîndu-se cîte 2—3 specialități la un loc. Planul propunea acordarea încăperilor necesare, cu mobilierul respectiv, cu aparatele și hărțile necesare. Aceasta cu atît mai mult cu cît, la acea dată, Universitatea din București, prin încorporarea vechii ei biblioteci la aceea a Academiei, rămăsese fără o

¹ Univ. București, Arh. Fac. filologie, Dos. 114/1908—1909, f. 296.

² Ibidem, Dos. 29/1911—1912, f. 125—26, 130—31, 149—150.

³ Ibidem, f. 79, 106.

⁴ Ibidem, f. 76.

⁵ Vezi, de pildă, pentru seminarul de geografie al lui S. Mehedinți și pentru cel de psihologie experimentală al lui C. Rădulescu-Motru, Dos. 110/1907, f. 110, 111.

bibliotecă proprie. Bogdan arăta în planul său și sumele necesare pentru înzestrarea seminariilor, cerînd ca acestea să fie prevăzute în bugetul statului. El cerea de asemenea diurne pentru profesorii conducători de seminarii, pentru custozi și oameni de serviciu etc. Se arăta aici că profesorii universitari din România erau mai slab retribuiți decît toți colegii lor din Europa, ducînd « o viață plină de greutate și de amărăciuni ». Raportul detaliat al perseverentului decan menționa că îndată ce noul proiect de regulament va fi aprobat și sancționat, consiliul facultății va elabora un regulament special pentru funcționarea seminariilor¹. Ceea ce este și mai interesant este faptul că din numeroasele cereri ce s-au adresat ministerului în legătură cu îmbunătățirea stării materiale a diferitelor facultăți (multe din ele rămase fără răspuns), cele înaintate de Ioan Bogdan — totdeauna bine documentate — au găsit în mare parte înțelegerea necesară². Regulamentul special de funcționare a seminariilor preconizat de Ioan Bogdan nu s-a mai elaborat însă, deoarece, după cum am văzut, însăși aprobarea proiectului de regulament general al facultăților întârziea.

Punînd problema localului în discuția facultății, Ioan Bogdan adresa apoi ministerului, în mai 1911, un raport în care arăta că facultatea are nevoie de 4 săli de cursuri și de 21 de săli pentru ținerea seminariilor. Desigur, în vechea clădire a Universității asemenea spațiu nu exista. Dimpotrivă, așa cum arăta Bogdan într-un alt raport, « sălile de curs n-ajung, profesorii foarte greu și de multe ori în paguba studiilor își pot aranja orele, săli suficiente pentru bibliotecile seminariilor nu sînt, iar cele pe care le avem sînt cu totul nesănătoase. În aceste condiții este cu neputință să mergem mai departe. Mărirea localului Universității a devenit o necesitate urgentă »³. De aceea Bogdan cerea ca din fondul de premii de 3 milioane lei acordat instituțiilor universitare și laboratoarelor facultății de științe, să se acorde facultății de filozofie și litere suma de 500.000 lei, pentru construirea sălilor necesare acesteia. Ele trebuiau să fie aparte de clădirea Universității dar în imediata sa apropiere⁴. Ca urmare, la 27 iunie, Ioan Bogdan înainta rectoratului Universității o schiță provizorie pentru localul seminariilor. Această schiță, întocmită de arh. S. P. Cegăneanu, urma să fie înaintată comisiei ce întocmea planurile noilor clădiri destinate Universității⁵. Aprobarea acestor planuri de către minister s-a făcut însă prea tîrziu și războiul a împiedicat realizarea proiectelor lui Ioan Bogdan. Pînă atunci însă neobositul decan a continuat să susțină, să ceară și să obțină fonduri pentru înzestrarea seminariilor facultății⁶. Astfel, în urma raportului său din 25 ianuarie 1910, ministerul i-a acordat pentru bibliotecile seminariilor suma de 20.000 lei. Cu aceasta, cu cele primite în anii trecuți și cu diferite donații, bibliotecile seminariilor ajunseseră la

¹ Memoriul s-a publicat în CL, XLII, 1908, nr. 5, p. 633—641, sub titlul *Seminarele facultății de filozofie și litere de la Universitatea din București*.

² Vezi sumele și posturile aprobate în Dos. 117/1908—1909, f. 31, 32, Dos. 116/1908—1909 128/1911 f. 119, 104, 127, Dos. 124/1910—11, f. 37, Dos. 125/1910—1911 f. 8.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, Dos. 124/1910—1911, f. 3.

⁵ *Ibidem*, f. 45.

⁶ *Ibidem*, f. 88, Dos. 125/1910—1911, f. 8, Dos. 128/1911—1912, f. 60, Dos. 129/1911—1912, f. 99.

10.000 de volume. Pentru a fi păstrate și utilizate, se impunea găsirea unei săli mari. Bogdan propunea ca în acest scop să se amenajeze sala cea mare a Muzeului de antichități, unde se află colecția Kogălniceanu. Piese de aici urmau să fie transportate într-o altă sală, ce devenea liberă, materialele dintr-însa fiind luate de Muzeul de științe naturale. Până atunci însă cea mai mare parte a cărților erau ținute în cancelaria profesorilor. Bogdan cerea aprobarea urgentă a propunerilor sale pentru a putea comanda mobilierul¹. Seminarile au fost înzestrate cu aparate de proiecție, mobilier și cărți cumpărate din țară și din străinătate². Catedra de arheologie se îmbogățește cu o colecție de mulaje³, separată de aceea a Muzeului de antichități, iar seminarul de istorie antică și epigrafie, condus de V. Pârvan, avea o bibliotecă atât de bogată, încât necesita o sală specială. Cu ajutorul lui Ioan Bogdan, și acest lucru a fost obținut. După spusele lui V. Pârvan și după aprecierile ministerului, acest seminar se situa « la nivelul instituțiilor similare din apus ». El dispunea de o sală specială cu mobilier adecvat și cu o bibliotecă de 3.000 de volume, având un fond lunar pentru achiziții de cărți. Rapoartele lui Pârvan însuși prezintă toate acestea ca fiind opera decanului Ioan Bogdan⁴.

Și celelalte seminarii au fost, de altfel, puternic sprijinite de decan⁵. Din nefericire însă, problema localului celorlalte seminarii nu a putut fi rezolvată decât în parte. Din această cauză, biblioteca seminarului de slavistică era găzduită într-o sală a facultății de științe. D. Onciul ținea biblioteca seminarului de istoria românilor la Arhivele Statului, iar aceea a seminarului lui N. Iorga era găzduită în str. Banu Mărăcine, unde era și sediul Institutului sud-est-european.

Vorbind de bibliotecile seminariilor, avem însă, de fapt, în vedere biblioteca facultății, deoarece (în afara de cele două dulapuri lăsate de Biblioteca Centrală în 1892, când se mutase la Academie), acestea au format nucleul ultimei. De existența unei biblioteci la Facultatea de litere și filozofie se poate vorbi doar din anul școlar 1907—1908. Primul inventar alcătuit în anul 1909 arăta prezența a 5681 volume, ce zăceau într-un depozit. Din cauza lipsei unei săli speciale, aceste cărți nu puteau să fie folosite de studenți. De aci importanța bibliotecilor de seminar. Până la găsirea sălii însă, Bogdan a luptat pentru mărirea fondului de cărți. Gr. Tocilescu a donat 668 volume, iar în 1910 Titu Maiorescu adăugase 1338 de cărți și broșuri. După moartea lui Tocilescu, facultatea de filozofie și litere a cumpărat biblioteca acestuia, din care a reținut numai cărțile — în număr de 4000 volume —, documentele și manuscrisele fiind dăruite Academiei, deoarece, așa cum arăta Ioan Bogdan în raportul său, acolo se puteau « păstra mai cu folos »⁶. Mulțumind lui Maiorescu pentru donația făcută, Ioan Bogdan arată că biblioteca facultății,

¹ *Ibidem*, Dos. 125/1910—1911, f. 60, 74.

² *Ibidem*, Dos. 127/1911—1912, Dos. 128/1911—1912, f. 121.

³ *Ibidem*, Dos. 129/1911—1912, f. 54.

⁴ *Ibidem*, Dos. 132/1911—1912, f. 14, 77.

⁵ Vezi, de pildă, seminarul de filologie română și istoria literaturii române. Dos. 133/1912—1913, f. 132.

⁶ *Univ. București, Arh. Fac. filologie*, Dos. 121/1910, f. 54—57.

«deși nu are o vechime decît de trei ani», numără aproape 10.000 volume, aceasta fără bibliotecile seminariilor de limbi slave și istorie¹.

Fondul de cărți sporea mereu². În afară de sumele obișnuite pentru bibliotecile seminariilor, Bogdan mai cerea ministerului să acorde pentru anul 1910—1911 un fond de 4.000 de lei pentru legarea cărților datorite facultății de prof. I. Crăciunescu — 2300 volume de preț, care însă, nefiind legate, nu puteau fi date în uz, un fond de 11.000 de lei din care voia să umple cu rafturi «o sală întreagă din localul Universității și anume aceea care provizoriu a servit pentru decanatul Facultății de filozofie și litere și pe care am destinat-o acum pentru bibliotecă». Aci se vor depozita biblioteca Crăciunescu și Tocilescu, precum și «biblioteca filozofică a d-lui Titu Maiorescu, pe care d-sa mi-a făgăduit că o va dăruia chiar anul acesta facultății noastre». În total (cu fondurile seminariilor), sumele se ridicau la 30.000 lei, ceea ce, afirma Bogdan, «este cea mai mică sumă spre a întâmpina necesitățile actuale și urgente ale facultății». După aceea, rămînea ca în fiecare an să se acorde suma de 4.000 lei «pentru toate seminariile la un loc»³. Mai târziu, secretarul facultății, M. Buzescu, a fost numit bibliotecar⁴, iar în decembrie 1913 s-a amenajat și sala de lectură a bibliotecii, care a început să funcționeze efectiv în ianuarie 1914⁵.

Anii care au urmat și războiul l-au împiedicat pe Ioan Bogdan să-și desăvîrșească opera. În timpul ocupației germane Universitatea a avut mult de suferit și numai grație lui Ioan Bogdan — în acea vreme prorector — pierderile au putut fi limitate⁶.

Desigur, sînt încă destule de spus despre Ioan Bogdan ca decan al Facultății de filozofie și litere. Este totuși neapărat necesar să menționăm încă alte câteva aspecte.

În primul rînd, este vorba de organizarea internă a facultății. «De la moartea lui Laurian — afirmă un cunoscător al istoriei vechii Facultăți de filozofie și litere — și pînă la venirea lui Bogdan, decanatul devenise un post biurocrat, în care se puneau doar rezoluțiile pe hîrtii. Profesorul Bogdan era un bun administrator. În această direcție dînsul a făcut pentru facultate mai mult poate decît oricare decan»⁷. Într-adevăr, este surprinzător cum Ioan Bogdan, care a desfășurat o activitate didactică și mai ales științifică apreciată atît de elogios și peste hotarele țării, care a fost tot timpul președinte al

¹ *Ibidem*, Dos. 122/1910, f. 40.

² La 7 martie 1911 se cerea ministerului ordonanțarea sumei de 500 lei prevăzută în buget pentru abonamente la reviste literare și pedagogice. Dos. 124/1910—1911, f. 129, Dos. 125/1910—1911, f. 8—49.

³ *Universitatea Buc. Arh. Fac. filologie*, Dos. 125/1910—1911, f. 8 și urm.

⁴ *Ibidem*, Dos. 133/1911—1912, f. 39.

⁵ Marin Popescu Spineni, *op. cit.*, p. 59.

⁶ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916—1919*, București, 1927, I, p. 169, 176; III, p. 143, nota 1. *Arh. St. București, Min. Instr. Dir. III* Dos. 10/1917, f. 35, *Univ. București. Arh. Rectorat*. Dos. 212/1918, *Arh. Fac. filologie*, Dos. 152/1915—1920, p. 39—40.

⁷ Marin Popescu Spineni, *op. cit.*, p. 50.

Comisiei istorice a României¹ și director (1902—1906) al revistei « Convorbiri literare »², a putut găsi timp pentru a se putea ocupa de cele mai mici detalii în munca de organizare și conducere a facultății. Parcurgând bogata arhivă a Facultății de filozofie și litere, constatăm faptul impresionant că fiecare hirtie din acea perioadă a trecut prin mâinile neobositului ei decan. Numeroase adrese, concepte sau rapoarte, procese verbale sau texte de regulamente sînt scrise chiar de mîna lui. Cunoștea îndeaproape activitatea didactică și științifică a fiecărui profesor, cunoștea viața și doleanțele studenților pe care i-a organizat în « Societatea studenților în filozofie și litere ». Era preocupat tot timpul de ridicarea nivelului științific al cursurilor și seminariilor, căutînd să încadreze ca profesori elementele cele mai bine pregătite (I. Bianu, Ovidiu Densusianu³). În această privință a dus o adevărată luptă pentru încadrarea catedrelor cu titulari, argumentînd la minister de ce era împotriva suplînilor, chiar atunci cînd suplînitorii erau profesori de valoare în specialitatea lor. A ajutat și a stimulat mult activitatea științifică a profesorilor facultății. La revista « Convorbiri literare » au colaborat în această vreme un mare număr de profesori ai facultății, care nu dispuneau, ca și Universitatea, de o revistă specială. Ioan Bogdan a avut de aplanat, în lunga sa activitate, și unele conflicte dintre profesori și s-a impus prin obiectivitatea sa. De aceea a fost foarte iubit de imensa majoritate a colegilor săi. Aceasta s-a văzut în mai multe rînduri. Astfel, în momentul (noiembrie 1914) cînd Ioan Bogdan combătînd în Senatul universitar o propunere neprincipială referitoare la recomandarea unui profesor la Facultatea de teologie, a fost jignit de rector, întregul corp didactic al facultății a luat apărarea decanului⁴, căruia, în cele din urmă, i s-a dat satisfacție. Originea acestui conflict este de fapt mai veche. Deși problema în sine nu intră în subiectul prezentei comunicări, ea trebuie totuși măcar enunțată pentru a se înțelege situația din 1914 și discuțiile care au format obiectul a trei consilii ale Facultății de filozofie și litere (din noiembrie 1914 și pînă la finele lui februarie 1915)⁵.

¹ Prin lege, Comisia istorică a României a luat ființă la 1 aprilie 1910 și a fost condusă de la înființarea ei de Ioan Bogdan. Legea de organizare în « Colecția legilor, regulamentelor, programelor... », București, 1910, partea I, p. 123 (publicația Min. Instr. publice și al Cultelor, fără indicația autorului). De fapt, Comisia a fost numită prin decizie ministerială încă de la 23 mai 1909. Vezi I. P. Nanăițescu, *Comisiunea istorică a României*, în: *Lui Spiru C. Haret*, București, 1911, p. 1204—1211.

² De la 15 ianuarie 1900 Ioan Bogdan a intrat în Comitetul de conducere al revistei, iar între anii 1902—1906 a fost directorul ei. Vezi M. Sînzianu, *Convorbiri literare, Indice bibliografic* (1867—1937, București, 1937, p. II.

³ Vezi rapoartele lui I. Bogdan referitoare la numirea profesorilor I. Bianu (CL, XXXVI 1902, p. 174—182) și O. Densusianu în aceeași revistă (XXXV 1901, p. 254—266). De asemenea, raportul său asupra activității științifice a lui S. Mehedinți, în AAR, dezbr., XXXVIII, București, 1915, p. 174—176.

⁴ Vezi detalii în procesele verbale ale Consiliului Facultății de filozofie și litere. *Univ. București, Arh. Fac. filologie*, Dos. 138, p. 80—81 (Pr. Verbal din 29 nov. 1914), p. 82—85 (Pr. Verbal din 14 ian., 1915), p. 85—91 (Pr. Verbal din 22 febr. 1915).

⁵ Lucrurile s-au desfășurat în modul următor: În aprilie 1912, așa cum s-a arătat mai sus, rectorul Ernil Pangrati, devenind ministru, cel mai vechi decan în funcție, adică Ioan Bogdan a fost numit prorector. La 29 aprilie, făcîndu-se alegeri de rector, profesorii Universității au

Atitudinea demnă a lui Ioan Bogdan care nu și-a plecat capul în fața partidelor burgheze, nu a rămas însă fără răspuns. Revocat ilegal din funcția de rector, jignit în Senat, savantul care era unanim apreciat de cei mai mari învățați ai vremii, decanul și adevăratul organizator al Facultății de litere și filozofie, președintele Comisiei istorice și directorul «Convorbirilor literare», nu s-a bucurat de nici o recompensă din partea Facultății. Pe fișa sa personală, alcătuită după aproape 30 de ani de activitate științifică, la rubrica

desemnat prin alegere trei candidați dintre care, potrivit legii, ministrul (C. Arion) trebuia să confirme unul. Din cei trei profesori aleși — Ioan Bogdan, decanul Facultății de filozofie și litere, Thoma Ionescu, decanul Facultății de medicină și C.I. Disescu («Noua Revistă Română», nr. 3 din 29 aprilie 1912, p. 48), decanul Facultății de drept — ministrul l-a confirmat ca rector, la 1 iunie, pe Ioan Bogdan, (*Ibidem*, nr. 7 din 27 mai 1912, p. 97, articolul «Politica la Universitate», semnat de C.R.M.; *Univ. Buc., Arh. Fac. Filologie*, Dos. 138, f. 6). Era, fără îndoială, dat fiind marea competență și experiență a lui Ioan Bogdan, cea mai bună alegere. În urma acestui fapt și pînă la confirmarea lui Bogdan de către minister nu s-a făcut nici o contestație (*Arh. St. Buc., Min. Instr.* Dos. 2058/1912, f. 17). Îndată după aceasta însă, C. Disescu a atacat pe Bogdan printr-o scrisoare publicată în ziarul «Acțiunea». Ioan Bogdan a răspuns în ziarul «Epoca», iar Consiliul Facultății de drept, în ședința din 5 iunie, a considerat acest răspuns ca jignitor. Ca urmare, a luat decizia să intre în legătură cu profesorii de la celelalte facultăți «pentru a provoca o hotărîre comună de natură a salva prestigiul Universității». Pînă atunci nu trebuia să se mai participe la lucrările Senatului universitar. (*Univ. Buc., Arh. Fac. St. Juridice*, Dos. 2/1911, pr. verbal nr. 24). Decanul Facultății de științe, C.I. Istrati, și decanul Facultății de medicină, Thoma Ionescu se solidarizează cu decanul Facultății de drept și ca atare nu mai participă la ședințele Senatului universitar convocate de Ioan Bogdan. Ca urmare, rectorul, pe baza art. 91 din noua lege a învățămîntului superior (legea Arion) a considerat demisionați pe membrii Senatului universitar care au lipsit la 5 ședințe (C.I. Istrati, Th. Ionescu, C. Disescu și V. Urseanu). (*Ibidem*, proces verbal, nr. 25). De asemenea, Ioan Bogdan a cerut lui David Emmanuel să convoace Consiliul Facultății de științe pentru alegerea unui nou decan. C. Istrati a cerut și el ministerului să-i aprobe demisia sau să curme scandalul de la Universitate. Istrati declara că nu mai poate merge la ședințele Senatului universitar, deoarece Bogdan «a atacat partidul din care face parte». Ministrul i-a primit demisia. (*Univ. Buc. Arh. Fac. Matematică*, Dos. 180/1911, f. 215—216). Ceilalți membri ai Senatului universitar considerau că n-au fost absenți de la ședințele Senatului, întrucît acestea, neîntîlnind majoritatea cerută, nu s-au ținut. De fapt, Ioan Bogdan nu făcuse nimic altceva decît să aplice legea. Ministrul C. Arion, profesor la Facultatea de drept, și-a susținut colegii și nu și-a aplicat aci propria sa lege. Mai mult, sprijinit pe art. 98 din aceeași lege, a cerut regelui, prin raport, revocarea rectorului Ioan Bogdan. Motivul era că «rectorul nu a izbutit să găsească soluția cerută pentru aplanarea neînțelegerilor și restabilirea raporturilor firești între organele de conducere ale Universității» («Noua Revistă Română», nr. 12 din 1 iulie 1912, p. 177, articolul «Revocarea rectorului Universității din București», semnat de C.R.M.). Ioan Bogdan, care nu făcea politică militantă, se bucura însă de multe simpatii. În consecință, alți trei membri ai Senatului universitar și-au dat demisiile, considerînd că ministrul a făcut abuz de putere (*Ibidem*, nr. 13—14 din iulie 1912, p. 193). Astfel, prof. I. Atanasiu arăta ministerului, în demisia sa, că alegerea și confirmarea lui Ioan Bogdan a fost legală și că ambii (Disescu și Ionescu) erau interesați, deoarece candidaseră și ei pentru postul de rector. Campania împotriva lui Bogdan avea «caracter politic și personal» (*Arh. St. Buc., Min. Instr.*, Dos. 2058/1912, f. 17). La fel a protestat și delegatul Facultății de teologie în Senatul universitar (*Ibidem*, f. 15). De asemenea, decanul Facultății de litere și filozofie, Ion Bianu își da demisia și în semn de simpatie Consiliului acestei facultăți îl realege pentru a opta oară, ca decan, pe Ioan Bogdan. Ajuns rector, Thoma Ionescu a profitat de primul prilej pentru a-l jigni pe Ioan Bogdan în Senatul universitar. În orice caz, cea care a pierdut a fost Universitatea, lipsită de un rector de valoarea celui mai vechi decan. În schimb, în timpul ocupației germane, atunci cînd răspunderea era mare și cînd Universitatea a trecut prin încercări grele, Ioan Bogdan, a fost din nou prorectorul ei, ținînd locul rectorului I. Atanasiu.

«recompense obținute», se află scris «nici una»¹. Aceasta însă nu l-a împiedicat să muncească din toate puterile, neglijându-și sănătatea. Încă din 1912 concediile sale de boală sînt tot mai dese² și la urmă aceasta îl răpune, la numai 55 de ani, atunci cînd putea să dea încă atîtea lucrări de valoare, nu numai pentru știința românească, ci și pentru slavistica internațională.

Printre profesorii Universității din București, Ioan Bogdan apare ca un adevărat model. Profesor, savant cu renume, decan și organizator al Facultății de litere și filozofie, Ioan Bogdan a fost un exemplu de muncă și un adevărat patriot. De aceea, memoria sa a fost cinstită nu numai cu prilejul centenarului Universității, ci și printr-o sesiune științifică specială cu ocazia centenarului nașterii sale, sesiune la care au participat și slaviști de peste hotare.

ИОАН БОГДАН И РЕОРГАНИЗАЦИЯ ФАКУЛЬТЕТА ФИЛОСОФИИ И СЛОВЕСНОСТИ (БУХАРЕСТ)

(Резюме)

Иоан Богдан известен в первую очередь своими исследованиями по истории и филологии. Он заложил основы славистики как науки в нашей стране. Одновременно он проводил большую организационно-педагогическую деятельность в Бухарестском университете, на факультете философии и словесности. Эта сторона деятельности румынского ученого, менее известная, и является предметом настоящей статьи, в которой в основном, используется архивный материал. Деятельность И. Богдана представляет собой единичный в истории Бухарестского университета случай. В 28 лет (в 1892 г.) он стал профессором и был назначен в 1898 г. деканом факультета; в этой должности он оставался вплоть до своей смерти (в 1919 г.), исключая те несколько месяцев, когда его избирали проректором или ректором Бухарестского университета. Как декан, И. Богдан принимал активное участие в выработке первого в стране общего устава факультета словесности и философского факультета, в его изменении в 1907 году и в установлении нового закона о высшем образовании в 1912 году.

И. Богдан организовал педагогическую деятельность на факультете, открыл первые семинарии и помог обеспечить их материальными средствами. Он уделил большое внимание вопросу подбора наиболее способных преподавательских кадров на факультет словесности и философии. И. Богдан был организатором факультетской библиотеки и директором журнала «Convorbiri literare» (Литературные беседы), в который он привлек ряд профессоров университета в качестве сотрудников. Он хорошо знал педагогическую и научную деятельность каждого преподавателя и жизнь студентов, которых объединил в «Общество студентов-философов и словесников». Его деятельность в области организации высшего образования гармонично переплеталась с педагогической и научной.

IOAN BOGDAN ET LA RÉORGANISATION DE LA FACULTÉ DE PHILOSOPHIE ET LETTRES DE BUCAREST

(Résumé)

Ioan Bogdan est surtout connu pour ses études d'historien et de philologue, qui ont posé les bases des études slaves de caractère scientifique chez nous. Mais, en même temps, il a déployé aussi une remarquable activité de professeur et d'organisateur à la Faculté de

¹ Univ. Buc. Arh. Fac. filologie, Dos. 146/1914, f. 7.

² Ibidem, Dos. 133/1912—19 3, f. 184.

Philosophie et Lettres de l'Université de Bucarest. Cette activité de Ioan Bogdan, moins connue, forme l'objet du présent article écrit avant tout à l'aide de pièces d'archives. Dans l'histoire de l'Université de Bucarest, Ioan Bogdan représente un cas unique. Nommé professeur à l'âge de 28 ans (1892) il fut élu doyen en 1898 et continua de l'être jusqu'à sa mort (1919), dirigeant ainsi la Faculté des Lettres sans autre interruption que les quelques mois qu'il fut vice-recteur ou recteur de l'Université de Bucarest. Il a contribué en cette qualité, au plus haut degré, à l'élaboration du premier règlement unique des deux Facultés des Lettres et philosophie de notre pays, à sa modification en 1907 et à la rédaction de la nouvelle loi de l'enseignement supérieur en 1912.

En second lieu, Ioan Bogdan a organisé l'activité didactique de la Faculté en y créant les premiers séminaires et en contribuant à en assurer la base matérielle. Il a accordé un soin particulier à doter la Faculté des Lettres et philosophie d'un corps enseignant comprenant les éléments les plus remarquables. Enfin, Ioan Bogdan a été l'organisateur de la Bibliothèque de la Faculté et le directeur de la revue «Convorbiri Literare» qui groupait autour d'elle un nombre de collaborateurs d'élite recrutés dans les rangs des professeurs de l'Université. Il a connu de près l'activité didactique et scientifique de chaque professeur, de même que la vie des étudiants, qu'il organisa dans la «Société des étudiants en philosophie et lettres.» Son activité pour organiser l'enseignement supérieur alla harmonieusement de pair avec son activité d'enseignant et ses recherches.